

Un moviment de renovació pedagògica: les escoles d'estiu de Mallorca (1968-1996...)

El present article vol donar a conèixer algunes dades sobre el principal moviment de renovació pedagògica de la postguerra a Mallorca: les *Escoles d'Estiu de Mallorca*. Així, en primer lloc, presentem quines etapes sociohistòriques han tingut les vint-i-cinc edicions de les Escoles d'Estiu de Mallorca, i en segon lloc, quin ha estat el model de formació del magisteri realitzada a través de l'oferta de les activitats (curriculars, psicopedagògiques i no escolars) planificades a les EE des de 1968 a 1996.

1. Les Escoles d'Estiu de Mallorca i el seu lloc dins la renovació pedagògica catalana de postguerra

Dues de les idees força que voldria destacar en aquest article són:

1a.) L'Escola d'Estiu de Mallorca es troba plenament integrada des del principi dins el pensament pedagògic català (fins i tot cronològicament és la segona escola d'estiu més antiga de l'Estat espanyol —fou creada el 1968—, després de la de Barcelona, iniciada el 1966);

2a.) L'altra tesi, conseqüència de l'anterior, és que també se situa ideològicament dins el moviment de renovació pedagògica catalana.

Per tant, en estudiar l'ideari pedagògic català a partir de l'època franquista, no es pot prescindir de les Escoles d'Estiu de Mallorca.

A continuació, es tracta de veure en els dos punts següents: 1.1) quines etapes sociohistòriques han tingut les vint-i-cinc edicions de les Escoles d'Estiu de Mallorca; i 1.2) el model de formació del magisteri realitzada a través de l'oferta de les activitats planificades a les EE, i si coincidien amb el model declarat o implícit.

1.1. Etapes sociohistòriques de l'Escola d'Estiu de Mallorca (1968-1997)

Les Escoles d'Estiu de Mallorca han passat per diverses etapes sociohistòriques lligades a les circumstàncies socials i polítiques de l'entorn illenc i estatal.

La cronologia d'aquestes etapes de les Escoles d'Estiu es pot agrupar de la manera següent:

a) *Les Escoles d'Estiu Cèlia Viñas (1968-1971)*

Aquestes Escoles les organitzà la primera fornada de mestres mallorquins que havia assistit a les dues primeres Escoles d'Estiu de Barcelona realitzades els anys 1966 i 1967. Alguns d'aquests assistents formaren un equip organitzatiu que muntà la infraestructura que permeté dur a terme les Escoles d'Estiu a Mallorca amb la col·laboració i l'assessorament pedagògic de la institució Rosa Sensat.

Com hem destacat, l'Escola d'Estiu de Mallorca és, després de l'Escola d'Estiu de Barcelona, que fou la pionera, la segona escola d'estiu més antiga de tot l'Estat espanyol. Entre

els organitzadors d'aquest període figuren Rosa Amengual, M. Antònia Pujol, Ramon Oró, Mateu González, Ramon Prats, Jaume Bonet (que començà tenint cura de la part econòmica), a partir de la segona edició s'hi afegí Aina Tugores. No és per casualitat que les persones del nucli organitzador (Rosa Amengual, M. Antònia Pujol, Ramon Oró, Ramon Prats, Aina Tugores) ja es coneixien del seu treball a l'escultisme catòlic —que havia reiniciat a Mallorca, l'any 1956, Eladi Homs, precisament fill de l'introduïdor de les Escoles d'Estiu a Catalunya a començament del segle XX.

A partir del primer any, i tal com feia l'Escola d'Estiu de Barcelona, prengueren el nom d'una personalitat pedagògica a la qual anava dedicada l'edició. Així, a Barcelona la de l'any 1968 havia pres el nom d'Escola d'Estiu Pompeu Fabra, i la de 1969, el d'Alexandre Galí, mort aquell any. A Mallorca, per l'especial significació que havia tingut la figura de Cèlia Viñas (1915-1954), molt lligada a algunes de les persones que donaven suport a l'Escola d'Estiu, com ara Marta Mata, Josep M. Llompart i Encarna Viñas, prengué aquest nom, que ja mantindria durant totes les EE d'aquesta etapa.

Les Escoles d'Estiu Cèlia Viñas sorgiren en un moment d'extrema necessitat pedagògica per a les Illes. Els mestres que sorgien de l'Escola Normal es trobaven amb una escassíssima formació didàctica, tret de la que poguessin donar alguns pocs professors. D'aquí que aquestes Es-

coles d'Estiu, a més de tenir una finalitat de recuperació i formació pedagògicodidàctica, foren el primer nucli de la renovació pedagògica dirigida als mestres de Mallorca després de la Guerra Civil. Més de tres-centes persones hi passaren durant els quatre primers anys de funcionament, xifra significativa per a aquells moments, en què el sol fet de realitzar els cursos en català ja era motiu de sospita i vigilància policial.

b) El primer «buit pedagògic» (1972-1974)

Durant més de tres anys hi hagué a Mallorca el que he anomenat el «buit pedagògic» (BASSA 1978) pel que fa a les Escoles d'Estiu de Mallorca, ocasionat per una sèrie de motius confluents, com ara:

1) una manca d'alternatives atractives davant l'enlluernament burocràtic que els mestres mostraven pels «cursos oficials» organitzats pel Ministeri d'Educació i Ciència. Pensem que feia dos anys que s'havia aprovat la Llei general d'educació del ministre Villar Palasí, i que la propaganda oficial s'havia encarregat de presentar-la davant la societat com el canvi educatiu modern que calia al país. Ingènuament, més d'un mestre s'ho cregué.

2) La desfeta del nucli o equip organitzatiu dels primers anys, alguns dels seus elements, com M. Antònia Pujol i Ramon Prats, s'havien traslladat a Barcelona a fer feina i també a col·laborar a la institució Rosa Sensat, altres membres es dedicaven de ple a l'escoltisme catòlic de Mallorca. També eren uns moments encara difícils sociopolíticament parlant per organitzar activitats per a un grup nombrós de mestres, el règim franquista demanava molts de permisos i, si no creia que la gent era «adicta» o si les autoritats locals pensaven que hi podia haver qualsevol situació «problemàtica», posaven totes les traves que podien i denegaven els permisos per celebrar actes on hi hagués una mínima concentració de persones.

De totes les maneres, una situació semblant també es notava a les Escoles d'Estiu de Barcelona: durant els anys 1970, 1971 i 1972 baixa el nombre d'assistents.

c) Les Escoles d'Estiu de la transició (1975-1977)

L'aparició del Secretariat Pedagògic dependent de l'Obra Cultural Balear —que cada dissabte reunia un grup d'educadors— possibilità tornar a veure com aquell buit pedagògic s'anava omplint a poc a poc amb cursos de plàstica, d'expressió corporal i dinàmica, de tècniques Freinet, seminaris de sociologia de l'educació, etc. Els seus membres ens expliquen com d'aquest Secretariat «sorgí en principi la idea d'emprendre, de bell nou, l'Escola d'Estiu» (*Lluc*, 652; octubre de 1975, pàg. 20).

Així, doncs, el mes de setembre de 1975 recomençaven les Escoles d'Estiu després de quatre anys d'interrupció. A més del Secretariat Pedagògic hi col·laborà l'Escola de Magisteri —que en aquell any 1975 reprenia una etapa d'acostament a la realitat cultural de les Illes, amb professors nous i amb el nomenament d'un nou director: Andrés Sánchez Pascual— i el Col·legi de Llicenciats de les Balears.

N'eren membres organitzadors Isabel Bagur, Sílvia Clemente, Maria Collado, Margalida Aguiló, Rita Lliteres, Mariona Marrugat, Pere Ríos i Antoni Tarabini (com a enllaç amb la Junta de l'Obra Cultural Balear). Pràcticament amb el mateix equip s'organitzà l'Escola d'Estiu de 1976 al Monestir de la Real, conjuntament amb el Congrés de Cultura Catalana i amb la participació de l'Associació d'Antics Alumnes de Magisteri (associació que, a semblança de la que ja existia a Barcelona, pretenia tenir una plataforma legal per poder-se reunir i intervenir en el món de l'ensenyament, per la prohibició vigent de sindicats o seccions d'ensenyament i partits polítics legalitzats. La presidenta fou Magdalena Moncada).

Durant els anys 1975 i 1976 s'havia de demanar permís a Govern Civil, a través de l'OCB, per realitzar les Escoles d'Estiu, presentant prèviament programes, dates, horaris, professorat i activitats.

L'any 1977, amb els partits polítics i els sindicats ja actuant a la llum pública, l'Escola d'Estiu deixà de ser una plataforma més d'actuació política i, desaparegut el Secretariat Pedagògic de l'OCB, alguns antics membres com Sílvia Clemente, Isabel Bagur o Mariona Marrugat, juntament amb noves incorporacions com Ramon Bassa, Miquela Vadell i la col·laboració d'Antònia Mateu, posen en marxa la VII Escola d'Estiu de Mallorca. El grup prengué el nom de Comissió Organitzadora.

d) Les Escoles d'Estiu de la democràcia (1979; 1980-1997...)

Les Escoles d'Estiu de la democràcia, especialment a partir de 1980, conegueren un fenomen nou, l'interès i l'acceptació de diverses instàncies sindicals, educatives i institucionals (Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats de Balears; ICE de la Universitat, Vicerektorat de la Universitat de Palma de Mallorca, Facultat de Filosofia i Lletres, Inspecció Tècnica, Escola Universitària de Professorat d'EGB, Escola Universitària de Professorat d'EGB Alberta Giménez) que, si bé li donaren una cobertura i un prestigi legal, també, cal dir-ho, en dificultaren altres aspectes per les reunions, les explicacions, les memòries i una altra dinàmica de funcionar diferent a la que havien seguit les Escoles d'Estiu quan només eren responsabilitat dels mestres.

d.1. L'Escola d'Estiu de la reagrupació: 1979

Una vegada ja dins l'etapa democràtica es reagruparen membres d'equips organitzatius d'anteriors Escoles d'Estiu de Mallorca per preparar, sota els auspicis de l'STEI, una nova Escola. Així, hi havia membres de l'etapa de les primeres Escoles durant el franquisme com

Rosa Amengual i Joan Sans; un membre de les Escoles d'Estiu de 1975 i 1976: Maria Collado; un altre de l'Escola d'Estiu de 1977: Ramon Bassa, i altres membres nous que s'afegiren com Baltasar Darder, Pep Manel de Cos, i Pere Ríos (per part de l'STEL). Per primera vegada, l'equip organitzador comptà amb una secretaria permanent, representada per l'eficaç Miracles Delgado. L'Escola es dugué a terme del 27 d'agost al 2 de setembre als locals de l'Institut Antoni Maura, de Palma.

d.2. L'etapa del Patronat de l'Escola d'Estiu (1980-1985)

L'any 1980, després d'unes àrdues negociacions amb la Conselleria d'Educació i Cultura del Consell General Interinsular, es dugué a terme la primera Escola d'Estiu de Mallorca amb el recentment constituït Patronat Escola d'Estiu de les Illes Balears. Aquest Patronat es regia per uns estatuts i funcionà durant sis

edicions de les Escoles d'Estiu de Mallorca. És l'etapa de la institucionalització.

Durant aquest període el nombre d'assistents anà creixent fins a arribar els anys 1981 i 1982 a uns vuit-cents o nou-cents assistents (entre matriculats i professors), després, a les altres tres Escoles, es mantingué a l'entorn dels sis-cents/set-cents.

d.3. Les Escoles d'Estiu de l'associació Col·lectiu Escola d'Estiu (1986-1997...)

La creació d'un Patronat «oficial» o «institucional» no satisfieia les aspiracions dels mestres ni dels organitzadors del Secretariat Pedagògic, per l'excessiva burocratització i, a vegades, per intents de control sobre alguns continguts de l'Escola d'Estiu. Així, l'any 1986 la situació tornà al que havia estat la forma de funcionar de l'EE, amb tot el que significava de pèrdua d'ajuts econòmics i institucionals, a canvi de la independèn-

cia total de les Escoles d'Estiu de qualsevol organisme que no sorgís de la base dels mestres. Aquesta independència o autonomia organitzativa es produí després de la dissolució del Patronat de l'Escola d'Estiu. Per tenir una cobertura legal i institucional es creà el Col·lectiu Escola d'Estiu de Mallorca.

Aquest Col·lectiu sorgí amb una voluntat formativa i participativa amb vista als mestres. La prova d'aquesta intenció de fomentar un model d'intervenció socioeducativa la tenim ja en els objectius del Col·lectiu:

«Article 3. La finalitat general del Col·lectiu és assolir la renovació pedagògica dels professionals relacionats amb l'educació i els diferents col·lectius d'ensenyança.

Els seus objectius són els següents:

1. Contribuir a la formació, perfeccionament i actualització pedagògica dels professionals de l'ensenyament a

Fundació
Universitat — Empresa
de les Illes Balears

Edifici Sa Riera
C/ Miquel dels Sants Oliver, 2
07071 Palma (Balears)
Tel. (971) 17 27 09

Llibres per a la reforma

Educació infantil
Educació primària
Educació secundària

Smbat
Llibres

Pge. Papa Joan XXIII, 5-13 • Geranis Centre • Tel. 71 33 50 • Fax 72 04 44 • 07002 Palma de Mallorca

través, principalment, del treball en equip dels socis.

2. *L'organització de l'Escola d'Estiu de Mallorca, i organitzar o donar suport a altres escoles d'estiu de tipus comarcal.*

3. *Fomentar l'intercanvi d'experiències escolars.*

4. *Formació de grups de treball creatiu i d'investigació en el camp de la didàctica, la metodologia, la pedagogia i d'altres que puguin contribuir al progrés de l'ensenyament.*

5. *Formació i expressió d'opinions i criteris sobre els problemes de l'ensenyament.*

6. *Organització de seminaris, cursos de formació, debats, congressos, jornades, trobades i altres activitats pedagògiques.*

7. *Afavorir el reciclatge dels professionals de l'ensenyament.*

8. *Publicació i difusió de les activitats del Col·lectiu, especialment els resultats dels treballs en grup.*

9. *Mantenir relacions i col·laborar amb altres organitzacions, grups o entitats que comparteixen objectius semblants.»*

2. Anàlisi del model de formació de les Escoles d'Estiu de Mallorca

Una vegada establertes les etapes per les quals han passat les Escoles d'Estiu, és interessant veure a cada una el model de formació que han seguit. Per a aquest tasca em basaré en l'únic estudi global fet fins ara, realitzat per Miquel F. OLIVER (1997).

a) *Les Escoles d'Estiu Cèlia Viñas (1968-1971)*

El model formatiu general propugnat a les Escoles d'Estiu d'aquesta etapa es reflecteix en el full informatiu de l'EE de 1969:

a) Possibilitar la instauració de l'Escola Activa a nivell de Parvulari i Primària en el major nombre possible d'escoles.

b) Aprofundir els coneixements psico-pedagògics [sic] per a una major eficàcia en l'educació de l'infant.

c) Donar als mestres una visió ben clara de quina és la seva funció en l'educació de la fe». (*Full Informatiu de l'Escola d'Estiu 1969*).

Seguint M. F. OLIVER (BASSA, R.; OLIVER, M. F. 1997: 113), el «contingut formatiu que va predominar a l'oferta de les EE Cèlia Viñas fou el curricular, d'una manera bastant estable», especialment els cursos de Ciències Socials, Ciències Naturals i Llengua i Literatura Catalanes, amb un augment progressiu de les activitats psicopedagògiques, que a la primera edició no s'havien ofert. El nivell educatiu a què anaven adreçades les activitats formatives va passar d'un equilibri entre educació infantil (parvulari, en aquells moments) i primària el 1968, a un progressiu augment de les d'EGB (més d'un 50% el 1970) fins a arribar al 90% de l'oferta l'any 1971, suposant que per influència i adaptació a la LGE de 1970. Entre els cursos oferts «els que més destaquen són els referits a Matemàtica nova, el tractament de la llengua, l'expressió corporal i els treballs manuals» (M. F. OLIVER 1997: 115). D'acord amb els objectius explicitats l'any 1969, l'anàlisi i difusió de l'escola nova i de l'educació moral i ètica «foren tractats sovint en aquesta primera època a nivell de conferències» (M. F. OLIVER 1997: 115).

La importància donada a la llengua i als mètodes actius continuà a les trobades de les activitats d'hivern dels anys 1969 i 1970.

b) Les Escoles d'Estiu de la transició (1975-1977)

Les activitats curriculars es van reduint al llarg d'aquestes tres EE fins a passar de més del 80% de l'oferta l'any 1975 a un 63% l'any 1977. Els continguts curriculars més treballats en aquesta època són el llenguatge i les matemàtiques, però com a tercera matèria apareix amb força la llengua i la literatura catalana (a l'entorn d'un 15% de l'oferta global).

Les activitats psicopedagògiques s'estabilitzen al voltant d'un 10%, i

les activitats no escolars (activitats artístiques i culturals, de cultura popular) augmenten d'un 6% a un 26%, aproximadament. Per nivells educatius, continua sent majoritària l'oferta adreçada a EGB «i seguida com a l'època anterior de l'adreçada a Educació Infantil». L'oferta adreçada a BUP segueix sent nul·la (OLIVER, M. F. 1997: 120).

c) Les Escoles d'Estiu de la democràcia (1979; 1980-1996)

A l'efecte d'anàlitzar l'oferta formativa de l'etapa democràtica podem agrupar l'anàlisi en dues subetapes, atès que l'equip organitzador i el model d'Escola d'Estiu foren molt semblants:

c.1. *L'Escola d'Estiu de la reagrupació: 1979 i l'etapa del Patronat de l'Escola d'Estiu (1980-1985)*

Aquest és el període en el qual s'ha registrat una major oferta de cursos dels vint-i-sis anys, fins a arribar a l'Escola d'Estiu de 1981 a un total de 107 cursos. En aquesta etapa les activitats curriculars disminueixen progressivament d'un 60% dels anys 1979-1982 a un 44% l'any 1985. Les activitats de caire psicopedagògic oscil·len entre la franja d'un 18% l'any 1979 fins a un 11% l'any 1985. Les activitats no escolars parteixen del 24% de l'any 1979 i van pujant progressivament fins a arribar a més d'un 40%, l'any 1985. Les activitats referides a les ciències socials passen a tenir una presència destacada (9-15%) en la majoria de les EE d'aquest període. Creixen les activitats referides a ciències naturals, i, tot i que es mantenen entre un 14% i un 20% les activitats generals de llenguatge, disminueix progressivament l'oferta referida a llengua i literatura catalana (BASSA, R.; OLIVER, M. F. 1997: 132).

Per nivells educatius, l'oferta adreçada al professorat d'EGB continua sent la majoritària i acostuma a ser d'un 50%, tot i que l'any 1982 arriba prop del 90%. A partir de

1980 —primer any del Patronat de l'EE— s'incorpora per «primera vegada l'oferta adreçada a BUP, la qual no aconsegueix ser del tot estable (els anys 1982 i 1983 no torna a haver-hi oferta)» (OLIVER, M. F. 1997: 131).

c.2. Les Escoles d'Estiu del Col·lectiu Escola d'Estiu de Mallorca (1986-1996)

Durant aquest període les activitats psicopedagògiques es troben en una mitjana d'un 10% —tot i que l'any 1995 no n'hi ha d'ofertes de cap tipus. Les activitats curriculars sofreixen uns alts i baixos que van d'una oferta d'un 27% els anys 1989 i 1993, a un 60% l'any 1987 i un 75% l'any 1996. Els continguts curriculars més treballats són «les matemàtiques, el llenguatge i les ciències socials, seguits de l'expressió musical i l'expressió plàstica» (OLIVER, M. F. 1997: 141).

En la majoria de les EE (a excepció de les de 1993 i 1994) les ofertes ja no estan tan adreçades com abans a l'EGB, fins i tot destaquen les de 1992, 1995, 1996 i 1997, amb un percentatge d'activitats «que no s'adrecen a cap nivell educatiu en concret» (OLIVER, M. F. 1997: 140).

3. A manera de conclusions

Resumidament, concretaria les conclusions més destacades sobre les Escoles d'Estiu de Mallorca en:

3.1) Les Escoles d'Estiu de Mallorca es troben plenament integrades en el moviment de renovació pedagògica catalana i el que he anomenat el pensament pedagògic català, des de l'inici —com he exposat amb més detall a BASSA (1997: 13-96; 1994a)—, ja la primera Escola d'Estiu de 1968 es presentà organitzada en col·laboració amb la institució Rosa Sensat.

3.2) Pel que fa referència a l'oferta formativa:

Entre els anys 1968 i 1996, un 54% dels cursos i activitats han estat dedicats a aspectes curriculars, un 34%, a activitats no escolars, i un 12%, a activitats psicopedagògiques (en una franja del 10% al 20% segons l'any).

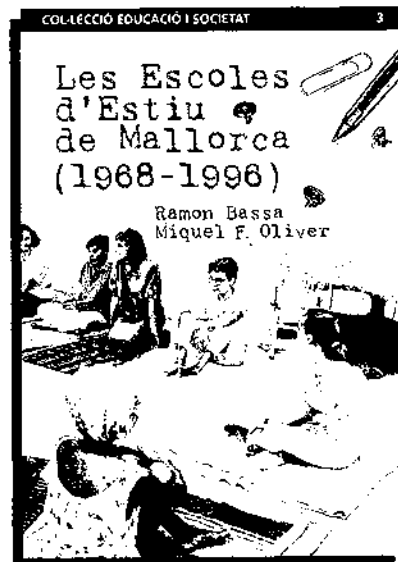
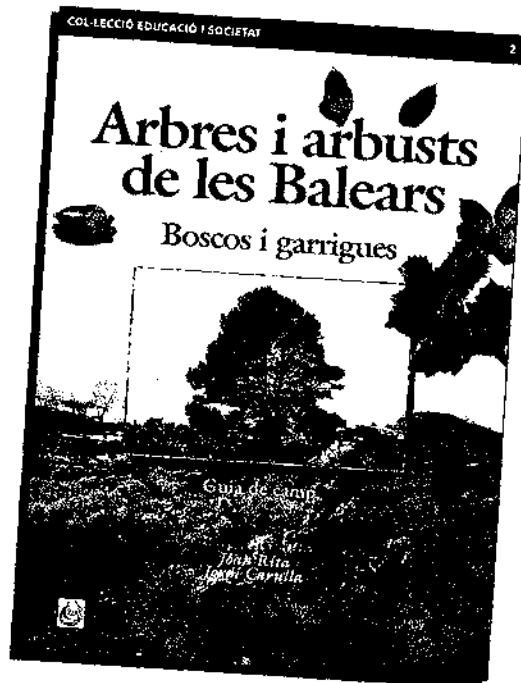
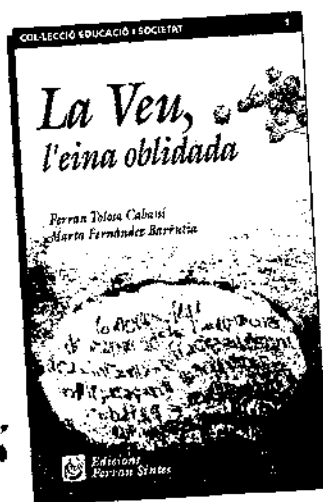
Quant al tipus de contingut, s'observa que en les dues primeres etapes (Cèlia Viñas i 1975-77) l'oferta formativa era majoritàriament curricular. A partir de la creació del CEP de Palma, l'any següent, es nota un lleuger descens en benefici de les activitats no escolars (OLIVER, M. F. 1997: 146). Les matèries que han dominat al llarg d'aquestes vint-i-cinc edicions han estat, en primer lloc, el llenguatge (aspectes generals: lectura i escriptura, la llengua i la seva didàctica...), amb una franja entre un 7% i un 30%, les matemàtiques, en segon lloc (entre un 6% i un 25%), i les ciències socials, en tercer (entre un 4% i un 15%). Els cursos específics

COL·LECCIÓ EDUCACIÓ I SOCIETAT

Núm. 1 - Sèrie general
La Veu, l'eina oblidada.
Ferran Tolosa Cabani
Marta Fernández Barrutia

Núm. 2 - Sèrie didàctica
Arbres i arbusts de les Balears.
Joan Rita / Jordi Carulla

Núm. 3 - Sèrie general
Les Escoles d'Estiu a Mallorca (1968-1996).
Ramon Bassa / Miquel F. Oliver

FERRAN
SINTÈS

ALTRES TÍTOLS EN PREPARACIÓ:

La Colònia Escolar Provincial de les Illes Balears. 1924 - 1932. Miquel Jaume Campaner

Benvingut al món, els primers dies de vida.
Sergio Verd

referits a la llengua i la literatura catalana, malgrat que durant nou edicions no se n'hagi realitzat cap —especialment a partir de l'any 1983, quan ja hi ha establert una oferta de reciclatge en llengua i literatura catalana a càrrec del Govern balear, de l'ICE de la UIB o dels CEP—, s'han de destacar com a quarta oferta important, amb una franja entre un 4% i un 28%. Els continguts que s'han ofert menys han estat els referits a física i química, llengua i literatura castellana, llengua i literatura estrangera, dibuix, educació física i educació moral i ètica.

També durant aquest període de les vint-i-cinc edicions de les Escoles d'Estiu, el 47% dels cursos han anat dirigits majoritàriament a la secció d'educació primària, un 24% a inter-nivells (primària - educació infantil, majoritàriament), un 22% a educació infantil (llar d'infants i parvulari) i un 7% a educació secundària (OLIVER, M. F. 1997: 142 i seg.).

Per destacar la importància de les Escoles d'Estiu de Mallorca en la renovació pedagògica i per a la formació dels mestres, vegem unes dades generals més: entre els anys 1968 i 1997 s'han realitzat uns 1.240 cursos, hi ha hagut un centenar de mestres o professors diferents al secretariat organitzador, han tingut al voltant de 6.000 matriculats (dels quals un 25% acostumava a repetir una o més escoles d'estiu) i més de quatre-cents o cinc-cents professors que han impartit cursos. Si tenim en compte que fins a la creació del primer CEP a Mallorca, l'any 1985, l'oferta del MEC es limitava a algunes jornades pedagògiques i a algunes reunions de centres de col·laboració organitzades per la Inspecció Provincial, durant més de disset anys, quasi dues dècades, l'oferta formativa per a mestres a Mallorca va estar en primer lloc en mans de les Escoles d'Estiu,² i no podem oblidar, a més, la tasca ideològica, de renovació pedagògica i d'arelament al país que varen significar per al professorat i per a la comunitat educativa en general.

Mallorca, novembre de 1997

BIBLIOGRAFIA

1. Bibliografia sobre les Escoles d'Estiu de Mallorca i el seu context

- BALCELLS, Albert; SAMPER, Genís (1993): *L'escoltisme català (1911-1978)*. Barcelona: Barcanova («Educació», 4).
- BASSA, Ramon (1978): «Les Escoles d'Estiu de Mallorca (1968-1977)». A: *II Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*. Comunicacions. Palma: Departament de Pedagogia. Facultat de Filosofia i Lletres (novembre de 1978), pàg. 112-117.
- BASSA, Ramon (1983): «L'Escola d'Estiu de Mallorca-1983». A: *Butlletí Informatiu de la Universitat de Palma de Mallorca*, 1 (desembre de 1983), pàg. 9.
- BASSA, Ramon (1991): *El català a l'escola (1936/39-1985). Crònica d'una desigualtat*. Barcelona: La Llar del Llibre («Quaderns d'Escola», 11).
- BASSA, Ramon (1994a): *Literatura infantil catalana i educació (1939-1985)*. Palma: Moll/Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Govern Balear.
- BASSA, Ramon (1994b): «Cap a la construcció de l'escola catalana: dels anys seixanta ençà (1961-199...)». A: *Escola Catalana*, 315 (desembre de 1994), pàg. 22-27.
- BASSA, Ramon (1996): «Què és l'Escola d'Estiu? Què voldria ser?: el document de l'Escola d'Estiu de Mallorca 1977». A: *Pissarra*, 82 (juny-juliol de 1996), pàg. 26-27.
- BASSA, Ramon, OLIVER, Miquel F. (1997): *Les Escoles d'Estiu de Mallorca (1968-1996)*. Palma: Ferran Sintès Editor.
- Crònica d'Ensenyament*, 78-79: «Escoles d'Estiu, continuïtat i renovació» (setembre-octubre de 1995), pàg. 25-47. Barcelona.
- Escola d'Estiu (1914-1936)*. Edició facsímil dels programes i cròniques. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1983.
- LLADONET, Joan (1980): «Per què les Escoles d'Estiu?». A: *Pissarra*, 27 (juliol-agost de 1980), pàg. 2. Mallorca: STEI. (Reproduït del *Diari de l'Escola d'Estiu de Mallorca 1979*, pàg. 3-4).
- Lluc*, 663 (octubre de 1976): «II Escola d'Estiu», pàg. 27-28.
- MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi (1981a): *Els primers quinze anys de Rosa Sensat*. Barcelona: Rosa Sensat/Edicions 62 («Estudis», 15).
- MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi (1981b): *L'escola a Catalunya sota el franquisme*. Barcelona: Rosa Sensat/Edicions 62 («Estudis», 11).
- OLIVER, Miquel F. (1997): «Les Escoles d'Estiu de Mallorca i la seva oferta formativa (1968-1996)». Vegeu: Bassa, R.; Oliver, M. F. (1997), pàg. 97-177.
- PISSARRA, 82 (juny-juliol de 1996): Monogràfic: «25a Escola d'Estiu», pàg. 18-33.

RIOS, Pere (1986): «El Movimiento de Renovación Pedagógica (Islas Baleares)». A: *Cuadernos de Pedagogía*, 136 (abril de 1986), pàg. 87-90.

ROSA SENSAT. *Butlletí interior* (novembre de 1972): «Escola d'Estiu 1972. Resultats de l'enquesta». Barcelona: Rosa Sensat-Aapsa, pàg. 3-10.

SECRETARIAT PEDAGÒGIC (1975a): «L'Escola d'Estiu d'enguany». A: *Lluc*, 648 (maig de 1975), pàg. 11.

SECRETARIAT PEDAGÒGIC (1975b): «Memòria de les activitats de l'Escola d'Estiu 1975». A: *Lluc*, 652 (octubre de 1975), pàg. 20.

NOTES

(1) Per a més detalls, vegeu BASSA, R. (1997): «Les Escoles d'Estiu de Mallorca. Etapes històriques», pàg. 13-96, on es donen les dades sociohistòriques d'aquesta relació, i el quadre I de la pàg. 179, a: BASSA, R.; OLIVER, M. F. (1997): *Les Escoles d'Estiu de Mallorca (1968-1996)*. I també sobre el pensament pedagògic català: BASSA, R. (1994a): *Literatura infantil catalana i educació (1939-1985)*. Palma: Moll, pàg. 20 i seg., i BASSA, R. (1994b).

(2) L'oferta formativa oficial (cursos vàlids per a sexennis, crèdits, certificats...) dels tres CEP de Mallorca pot haver estat la causa principal que hagin desaparegut dos dels principals moviments de renovació pedagògica de Mallorca, l'any 1994: AIRE i les Setmanes de Renovació Pedagògica. També els ha afectat el nombre d'assistents a les Escoles d'Estiu d'aquests darrers anys. ◆

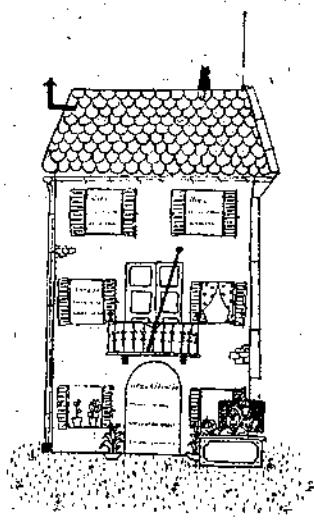
Annex:

Les Escoles d'Estiu de Mallorca (1968-1996)

Parlen els protagonistes

Les respostes a un qüestionari: Isabel Bagur i Sílvia Clemente (EE de Mallorca 1975, 1976 i 1977)

Per la seva importància en la història de les Escoles d'Estiu de Mallorca, reproduesc les respostes conjuntes a un qüestionari general presentat a dues de les organitzadores de les Escoles d'Estiu dels anys 1975, 1976 i 1977: Isabel Bagur i Sílvia Clemente, que mostren la conscienciació política i per primera vegada la connivència i/o militància en algun partit polític concret de l'oposició de membres de l'organització de les Escoles d'Estiu de Mallorca, en especial els anys 1975 i 1976. Els altres membres d'aquestes dues Escoles d'Estiu (1975, 1976) foren Margalida Aguiló, Maria Collado, Rita Lliteres, Mariona Marrugat, Pere Rios i Antoni Tarabini.

ESCOLA D'ESTIU 1975

ORGANIZADORS:
OBRA CULTURAL BALEAR
COL·LEGI DE LLICENCIATS
ESCOLA NORMAL DEL MAGISTERI

esmentat ara mateix, i en un sentit més ampli, pensàvem que l'escola estava orientada d'esquena a la realitat social i cultural del nostre poble, ja que les forces democràtiques ja eren presents públicament en la societat, i a l'Escola d'Estiu li corresponia impulsar i recollir opcions immediates cap a una nova escola democràtica, on es pogués denunciar que l'escola estava orientada a mantenir un sistema franquista. També preteníem que el mestre deixàs de ser el reproductor passiu d'aquest ensenyament, que aprengués a ser crític, que facilitàs la contraposició d'idees i experiències i que es plantejàs la dificultat a què es trobaven sotmeses les nostres llengua i cultura i el nostre poble com a comunitat.

Cal dir que la resposta dels mestres, en general, va ser molt positiva, i cada any vàrem tenir una matrícula que podem considerar massiva, i hi assistiren mestres no només de Mallorca, sinó també d'Eivissa i Menorca. Repassant les llistes de matriculats, vàrem poder observar que, a més de mestres, també estaven interessats en les Escoles d'Estiu estudiants, professionals liberals i tot tipus de persones preocupades per temes educatius.

1) Quina era la motivació o les motivacions que us dugueren a participar en l'organització?

I. Bagur / S. Clemente: En aquells moments a Mallorca no existia cap plataforma que possibilitàs la reunió d'ensenyants i de persones interessades en qüestions educatives, per intercanviar experiències i alternatives, així com per aprendre noves tècniques didàctiques i metodològiques. Tots aquells que a nivell personal desitjàvem aquest marc que donàs suport a les nostres inquietuds, hàviem

d'anar a les Escoles d'Estiu de Barcelona o València.

2) Quines eren les idees força, els objectius que us proposàreu amb l'organització de l'Escola d'Estiu?

I. Bagur / S. Clemente: Les idees força eren, d'una banda, les que hem

3) Quins creieu que varen ser els moments més conflictius o que més us preocuparen durant l'Escola d'Estiu?

I. Bagur / S. Clemente: Els moments més conflictius varen ser, na-

turalment, els derivats del moment polític. La mort de Franco era molt recent, els partits no estaven legalitzats i, a més a més, hi havia una forta censura política. En aquells moments qualsevol oportunitat s'aprofitava, i l'Escola d'Estiu no pretenia, naturalment, oferir només tècniques i metodologies. La ideologia política era clara pel que fa al grup organitzatiu, i la policia sempre hi tenia una presència activa.

No recordam cap document públic o cap comunicat concret. El que sí recordam és que cada any a l'Escola d'Estiu es feien taules rodones i publicacions on es donaven a conèixer comunicats, que també es feien arribar a la premsa.

Com a anècdota, entre moltes altres, recordam que l'any 1976 al claustre del monestir de la Real els diferents partits polítics varen muntar unes tauletes on repartien propaganda i informació. Naturalment, hi havia partits que no estaven legalitzats en aquells moments. La presència de la policia no es va fer esperar, amb una forta amonestació envers les persones que constàvem com a responsables de l'Escola d'Estiu.

També val la pena recordar que aquestes Escoles d'Estiu es varen fer gràcies a l'esforç personal de l'equip organitzatiu. Els professors que venien de Barcelona dormien o dinaven a casa nostra perquè no hi havia pressupost per a hotels.

L'any 1977, l'Ajuntament de Palma i l'Obra Cultural Balear varen aportar una quantitat fixa per a la realització de l'Escola d'Estiu. Això es reflecteix en els preus de la matrícula, que va ser més cara el primer any perquè no teníem suport econòmic.

Cal dir que, a pesar de la manca de recursos monetaris, les nostres aspiracions quant a qualitat eren ambicioses, i es va triar professionals molt qualificats per impartir els cursos.

4) Quina valoració feu del que varen significar les Escoles d'Estiu per a la renovació pedagògica a Mallorca?

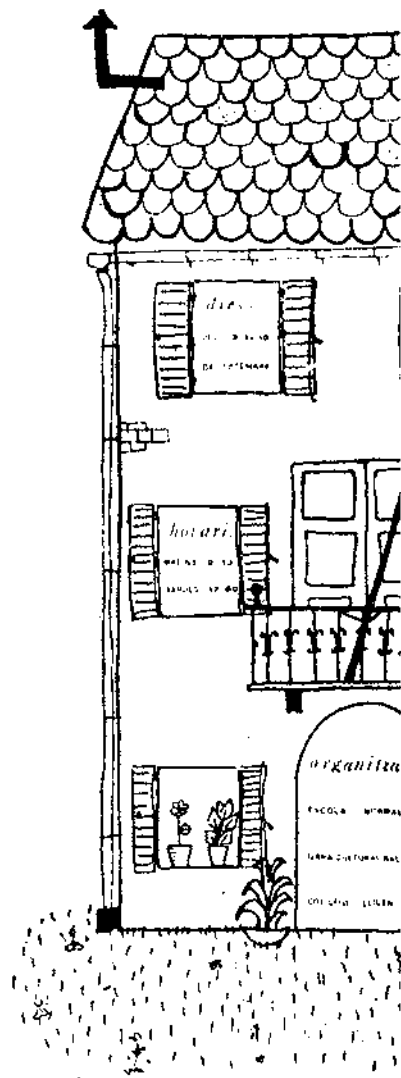
I. Bagur / S. Clemente: La valoració que fem és molt positiva. Cal tenir en compte que en aquells moments no existia a Mallorca cap oferta d'aquest tipus. Va ser un moviment important d'un grup de persones que, a més de cercar una renovació pedagògica, volien obrir els ulls a la realitat sociocultural i tenir la possibilitat de posar-la en comú amb altres mestres, persones i entitats interessades pel món de l'educació.

5) Quin paper creieu que hauria de fer l'Escola d'Estiu d'aquests anys futurs?

I. Bagur / S. Clemente: En aquests moments l'Escola de Magisteri està més actualitzada, i hi ha un CEP que podem considerar com una Escola d'Estiu permanent, si el que volem és un reciclatge a nivell pedagògic. D'altra banda, hi ha molta oferta per assistir a cursos i jornades educatives. Si el paper de l'Escola d'Estiu és el de transmetre coneixements, pensam que no té validesa perquè ja hi ha altres entitats que ho fan, fins i tot de manera permanent durant tot l'any. En tot cas, pensam que les futures Escoles d'Estiu poden tenir validesa si van més enllà dels coneixements, tècniques i metodologies.

6) Quin tipus de relació pensau que ha de tenir amb les institucions educatives?

I. Bagur / S. Clemente: De cada vegada més, les institucions tenen un paper més clar i definit. Així doncs, pensam que naturalment les Escoles d'Estiu haurien de dependre de la Conselleria d'Educació quan es faci efectiu el traspàs de competències educatives. Abans, per condicionaments socials com la clandestinitat,

les Escoles d'Estiu varen tenir el suport d'institucions que no eren pròpiament educatives, com el cas de la secció pedagògica de l'Obra Cultural Balear o del Congrés de Cultura Catalana. Això, evidentment, ha canviat, i si les Escoles d'Estiu tenen una continuïtat, ha de ser amb el suport de la institució corresponent.

Pensam que la relació ha de ser fruit de l'estudi de les necessitats del moment actual: cal analitzar si les Escoles d'Estiu fan algun paper en aquest moment, si ofereixen qualque cosa més del que ja s'ofereix durant el curs escolar, com deïem abans quan ens referíem a l'oferta del CEP i d'altres... Analitzar, en definitiva, si són una plataforma de renovació pedagògica i ofereixen propostes prou innovadores. ◆

R.B.M.